

Mai ifjú nemzedékünk már legfeljebb csak hírből ismeri a régi kávéházak történetét, amelyeknek *Beviaqua-Borsody* Béla állított egy dús adatokkal telített műben örök emléket. Aki hajlandó e műfaj tanulmányozására, megállapíthatja, hogy kétszáz év óta legalább ezer kávéház nyitott, tűndökölt, majd fonnyadt el a két testvérvárosban, Pesten és Budán, hogy végül örökre elmerüljön az idő hullámvéréseiben. Am az ezer között akadt egy, egyetlenegy, amely bár 107 esztendővel ezelőtt ért el hírének-nevének csúcsáig, máig is elevenen él. Természetesen a *Pilvaxról* van szó.

1842-ben nyitotta meg *Pilvax* kávésmester az akkor még *Uri utcai*, (ma *Petőfi Sándor utcai*) vadonatúj *Libasinszky-házban* azt a helyiséget, amely az akkori, alig százezer lakosú Pest legkorcszerűbb kávécsarnoka volt. Hírét nagyban emelte, hogy itt használták először a »szikrázóan fehér világosságot ontó gázlámpákat. A véletlen sors rendelkezéseként éppen a jurátusok — a hajdani ügyvédbajtárok — létszékelték be magukat a boltozatos terembe. Mivel a politika és irodalom akkor majd valamennyi szereplője a jogtudomány művelői közül került ki, a közélet utánpótlását jelentő ifjúság színe-java éppen a jurátusokból, s azok író vagy újságíró barátaiból állt. E kávéház vendégei csontjuk vélelég érezték a rothadó és pusztulásra ítélt honi feudalizmus és a barbár osztrák uralom által okozott testi-lelki nyomorúságot, megaláztatást. Legtöbbjük szegény ördög volt, örökös garasos gondokkal küszködött, az uralkodó osztály a társadalom peremére

vetette őket. Sok volt ugyan körükben a nemesi származású, de már apjuk, nagyapjuk talpa alól kiesőzött a föld, ám akadt köztük számos polgári, sőt póri származású ifjú is. Ők már ledöntötték a köztük fennálló társadalmi válaszfalakat, ami igen nagy szó volt abban a nemesi világban. Ezek az ifjak valóban egyet akartak: megdönteni a fojtogató,

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző:

Farkas Lajos

Cím:

EGY KÁVÉHAZ,
AMELY BEVONULT A TÖRTÉNELEMBE

Forrás:

Magyar Nemzet

1955. III. 11.

(Hely)

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

az idejét múlt rendet, szabaddá tenni a népet, s lerázni a nemzet testéről a gyűlölvé-gyűlölt idegen zsarnokság bilincseit.

A *Pilvax*, akár egy óriási mágnes, magához rántotta belévaló vendégeit. *Petőfi* már 1844 eleje táján mindennapos látogató az udvar felé eső fertály félhomályos oldalán, s még a leveleit is ide címzetteti. Hamarosan ez a sárgásareú, szűkmellű, villogó, fekete szemű, hangosbeszédű »népköltő« foglalta el a társaságban a vezéri helyet.

A törzsasztalhoz, a »Közvélemény asztalához« mind több mellékasztalt kellett odatozni, mert egyre szaporodott a társaság. A pesti értelmiségi ifjúság számára a *Pilvax* volt az orákulum. S a törzsgárdát minden izgatta, érdekelte, ami a köz ügyeit illette, akár kisebb, akár nagyobb súlyú dologról volt szó. A pozsonyi országgyűlés és a pesti megyegyűlés híreit itt boncolták szét a legalaposabban és a legtűrlemetlenebb kritikával. Itt adták kézzel kére a nyugatról és elsősorban a Franciaországból csempészúton érkező demokratikus lapokat, itt vitették meg az irodalom és költészet eseményeit, készülő vagy új műveit, éppúgy, mint a honi

iparpártolás szervezkedésének propagandáját is. Itt döntöttek el, melyik politikus részeseüljön — érdeme szerint — falklyástüntetésben, vagy macskazenében. S míg kezdetben a falakat *Kossuth*, *Deák*, *Wesseleányi*, *Ezerédy* portréi díszítették, később *Petőfiék* heves kívánságára a derék kávékés kifüggesztette *Danton*, *Marat*, *Desmoulin*s, *Robespierre* és a többi nagy forradalmi tanító-mester és eszménykép arcmasait is, körülrakva velük a *Bastille* képét, amely e társaság számára harsány figyelmeztetésként hatott.

Ezek a lyukasmarkú, s gyakran csak fekete-kávévacsorázó »forradalmi inasok« mindamellett nem voltak sem nagyképű doktrinérek, sem komor aszkéták. Vidám kedvűktől, pajkos ugatásaitól gyakorta támadt asztaluknál akkora kacajorkán, hogy a négy biliárdasztal szenvedélyes tekezői is abbahagyták a csontgolyók kergetését, nehogy elkerülje figyelmüket a nevezetes tréfa, vagy a jó kiszólás, amiről aztán másnap bőven esett szó a többi kávéházban. Am a Közvélemény asztalánál elhangzottak nemcsak a pesti nyilvánosságát érdekelték. A *Pilvax* asztala körül ott kerengtek a polieájtónök jámbor pol-

gárnak maszkírozott besúgói, a helytartótanács spionjai is, mint például a »jó öreg« *Majláth József*, vagy a másik »beépített« arisztokrata, *Festetics Leó*. Ezek jó pénzért terjedelmes jelentésekben számoltak be az ifjak diskurzusairól, mert a Bécs és Buda állandóan konspirációt szimatolt, s nem felejtette el, hogy 1789-ben is egynemely párizsi kávéházban csiholták a »skriblerek« a szikrát a forradalom löporoshordója alá.

Az 1847-es Európában »a levegő már oly sűrű volt, akár a lekvár«. A *Pilvaxban* ez időben *Privorszky*, majd *Fillinger* apó, az ifjúság kedves és támogató barátja lett a bérli, de a régi név elválaszthatatlanul a cégérhez ragadt. A törzsgárda egyre szaporodott, mind többen figyelték fel a honlap örököseire. S midőn 1848 elején *Palermóban* fellobbant a forradalom lángja, hogy prérítzként száguldva végig Európán, a lázadás klasszikus városába, *Párizsba* érjen, *Petőfi tolla felél először a messziről lobbanó fényre*, s a *Pilvaxban* olvasta fel először új versét, a félelmetes örkiállást:

»Kemény szél fúj, lángra kap a szikra,
Vigyázatok a házaitokra,
Hátba mire a nap lehanyatlak,

Osztályozás

Tárgy:

640.24

Hely:

"Pilvax"

Idő:

"1955"

Szemé:

Helyszám:

Tűzben állunk már tetőtől-talpig.»

Viharfelhők lögtak *Európa* felett, de *Pozsonyban*, az utolsó rendi országgyűlésen, még a régi állóharc folyik arasznyi tényrésékkért. Am a *Pilvax* ifjú sólymai már fenték a csötüket és karmaikat. Napról napra tömöttebb a kávéház, állóhely is alig akadt. Es amikor március 14-én este 10 óra tájban berontott egy ismeretlen fiatalember, s egyik biliárdasztalra ugorva bekiáltotta a füstös szivajba, hogy a pozsonyi ifjúság üzenetét hozza: a császárvárosban kitört a forradalom, s az európai reakció kegyetlen és vénhedt sakála, *Metternich*, *menekül*, olyan tomboló újjongás tört ki, hogy a terem két híres zöld tartóoszlopa szinte eltörött a hangorkán szelétől.

Petőfi szenvedélyes szavaira megtörtént a döntés: nem szabad, nem lehet várni, habozni többé. *Elérkezett a tettek ideje!* Másnap vonuljon ki az ifjúság az utcára, s bármi történjék, szerezzen érvényt a 12 pont-nak.

Ki ne ismerné a nagy nap nagy eseményeinek történetét? De most, a *Pilvaxról* írván, hadd emlékeztessék arra, hogy a március 15-i komor, havas-esős reggelen itt gyülekezett az a

néhány tucatnyi ifjúból összeállt gárda, amelynek volt esze és bátorsága akkorát lödítani az idő kerekén, amekkora lendület ritkán fordult elő ezeréves történelmünk folyamán. *Jókai* *Petőfi* biztatására — mintegy főpróbaként — itt harsopta el először, hogy »Mit kíván a magyar nemzet«, majd itt szárnyalt először az a vers, amelytől még ma is torunkban dobog a szívünk. A versírás világtörténelmében ilyen hatást még nem aratott költemény: felrázott, talpraállított egy várost, s szikraözöne napok alatt szétszállt, világitott és gyűjtött az egész országban. *Óriási* pillanat lehetett... Úgy hiszem, a tengernyi visszaemlékezés közül a híres színész, *Egressy Gábor* néhány mondata érzékelteti leginkább a jelelet: »...*Petőfi* felemelkedik, mint egy túlvilági alak, mint megtestesült népszemelés, mint az ítélet halálangyala. Elővölí Nemzeti dalát. E hangok leírhatatlanok. Most is látom és hallom azokat. És örökké fogom látni és hallani, mert a kép és a hang elválaszthatatlanok.«

A nagy álom tetetöltött: a forradalom megszületett. Ez volt a *Pilvax* mennybemenetele...

A kávéház további sorsának eseményei, fordulói már a várostörténeszek szakmunkásságának körébe vágnak. Még csak annyit: 1911-ben csakánny alá került az ódon kávéházzal együtt a régi ház. A telekspekulációs erősebbnek bizonyultak a hagyományok tiszteleténél. A *ferencjózsefi Magyarorszag* *Budapestjének* vezetésege *elmulasztotta műemlékké nyilvánítani* azt az épületet, amely még azt is megérdemelte volna, hogy az idők végeztéig védő üvegbura alá helyezték, mert minden téglájához a népert és hazaért élni-halni kész márciusi ifjúság szent emléke tapad.

Farkas Lajos